

Kariyer Karar Verme Güçlükleri ve Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançların İlişkisi

Relationships between Career Decision Making Difficulties and Irrational Beliefs about Career Choice

Feride BACANLI¹

Öz: Bu araştırmanın iki amacı vardır. Birincisi, ortaöğretim 9. sınıf öğrencilerinin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların kariyer karar verme güçlüklerini yordayıp yordamadığını incelemektir. İkincisi kariyer karar verme güçlüklerini cinsiyete, yaşa, algılanan sosyo ekonomik düzeye, algılanan akademik başarı düzeyine, meslek seçimi kararın verme ve vermeme durumlarına göre karşılaştırmaktır. Araştırma grubu 188 (119 kız ve 69 erkek) ortaöğretim dokuzuncu sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırma verileri meslek seçimine ilişkin Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği (AOİÖ), Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği (KKVGÖ) ve Kişisel Bilgi Formu kullanılarak toplanmıştır. Verileri analiz etmek için çoklu doğrusal regresyon analizi ve t testi kullanılmıştır. Araştırma grubundaki öğrencilerin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançları (mükemmeliyetçilik, dışsal kontrol, yanlış çıkarımlar, genellemeler ve özsaygı) kariyer karar verme güçlüklerine ilişkin toplam varyansın % 30'unu açıklamıştır. Dışsal kontrol tek başına mesleki karar verme güçlüklerinin anlamlı yordayıcısı olarak bulunmuştur. Kız öğrencilerin erkek öğrencilerinkinden, kariyer kararını vermeyen öğrencilerin verenlerden ve akademik başarısını kötü algılayanların iyi algılayanlarınkinden kariyer karar verme güçlükleri puan ortalamaları anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Sonuçlar, ilgili literatür ışığında tartışılmış ve gelecek araştırmalar için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: akılcı olmayan inançlar, kariyer karar verme güçlükleri, ortaöğretim öğrencileri

Abstract: This study has two aims. First aim is to examine whether irrational beliefs relating to career choice predict career decision making difficulties or not. Second aim is to examine career decision making difficulties of high school students according to gender, age, perceived academic achievement, perceived social-economic levels and career decidedness. The study group consisted of 199 (104 female and 95 male) students from 9th grade students in high school. Career Decision Making Difficulties Questionnaire, Irrational Beliefs Relating to the Career Choice Scale and Personal Information Form are used to collect data. Simultaneous multiple regression analysis and t test are used to analyze data. Irrational Beliefs (perfectionism, external conflict, faulty inference, generalization and self-esteem) relating to the career choices of the students accounted for a significant proportion of the variance (30 %) of the career decision making difficulty scores. The external control is powerful predictors of the career decision making difficulties. It is found that there are significant differences in career decision making difficulties of the students according to the gender, perceived academic achievement, and decided and undecided situation for career. The findings of the study were discussed in related literature and suggestions were made for future research.

Keywords: irrational beliefs, career decision making difficulties, high school students

Pek çok lise öğrencisinin kariyer kararını verirken güçlükler yaşadıkları gözlenmektedir. Yurt dışında ve ülkemizde yapılan araştırmaların sonuçları bu gözlemleri desteklemektedir (Bacanlı, 2008; Creed ve Yin, 2006; Çakır, 2003; Doğan, 2010; Gati ve Saka, 2001a; Gati ve Saka 2001b; Hijazi, Tatar ve Gati, 2004; Mutlu, 2011). Kariyer karar verme güç-

lükleri kariyer karar verme süreci öncesinde ve süreç esnasında başa çıkılması gereken problemlerdir (Chartrand, Rose, Elliot, Marmarosh ve Caldwell, 1993; Gati, Krausz ve Osipow, 1996; Osipow, Carney ve Barak, 1976). Gati, Krausz ve Osipow (1996), karar teorisyenlerinin görüşlerine (Örneğin, Gati, 1986; Pitz ve Harren, 1980) dayanarak kariyer karar

¹ Prof. Dr. Gazi Üniversitesi, Ankara, Eposta: fbacanli@gazi.edu.tr

verme güçlüklerini belirlemek amacıyla kariyer karar verme güçlükleri taksonomisini geliştirmişlerdir. İdeal karar verme modelinden herhangi bir sapma potansiyel karar verme güçlüğü olarak tanımlanmaktadır. Gati ve arkadaşları (1996) bu taksonomideki karar verme güçlüklerini ölçen Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği'ni geliştirmişlerdir. Gati ve Saka (2001), bu taksonomiye kullanarak İsraili lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerini belirlemişlerdir. Kariyer karar verme güçlükleri taksonomisi Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, İsrail, Filistin ve Çin'de yaşayan yani farklı kültürlerle sahip öğrenciler için de test edilmiştir (Bacanlı, 2008; Gati ve Saka 2001a; Gati ve Saka 2001b; Hijazi, Tatar ve Gati, 2004; Mau, 2001; Tien, 2005). Bu araştırmaların sonuçları kariyer karar verme güçlüklerinin kültürden etkilendiğini göstermiştir. Kariyer karar verme güçlüklerinin kişilikle ilgili değişkenlerle ilişkileri de incelenmiştir. Örneğin, kariyer karar verme güçlüklerinin, kaygı başta olmak üzere düşük düzeyde benlik kavramı, gelişmemiş kimlik, karamsarlık ve yüksek düzeyde mükemmeliyetçilik ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Gati ve ark., 2011). Mutlu (2011), lise 1.sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlük düzeyleri ile karar verme yetkinliği, öznel iyi oluş ve sosyo ekonomik düzeyleri arasındaki ilişkiyi bir model yardımıyla test etmiştir. Araştırmanın sonuçları, öğrencilerin öznel iyi oluş, yetkinlik beklentisi ve sosyoekonomik düzeylerinin kariyer karar verme güçlük düzeylerini % 30 oranında açıkladığını göstermiştir. Kariyer karar verme güçlüklerinin, üniversite öğrencilerinin düşük düzeyde yetkinlik inançlarıyla ve ayrılmamış ego kimlik statüleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur (Morgan ve Ness, 2003). Kleiman, Gati, Peterson, Sampson, Reardon ve Lenz (2004) üniversite öğrencilerinin fonksiyonel olmayan inanç düzeyleri arttıkça kariyer karar verme güçlük düzeylerinin de arttığını bulmuşlardır. Dipeolu, Reardon, Sampson ve Burkhead (2002) öğrencilerin akılcı olmayan inanç düzeyleri yükseldikçe kariyer kararsızlık düzeylerinin de yükseldiğini belirlemişlerdir. Fonksiyonel olmayan inançlar ve düşünceler bireyin kaygısını ve kontrol odağını dıştan algılamasını artırırken, benlik saygısını ve özyetkinlik beklentisini de azaltırlar. Bu yüzden, fonksiyonel olmayan düşünceler, bireyin karar verme yeteneğine ilişkin kendine güveninin azalmasına yol açabilirler (Peterson, Sampson ve Reardon, 1991). Bireyin fonksiyonel ya da akılcı olmayan düşüncelere sahip olması, mantıklı karar vermesini, problemleri doğru bir şekilde belirlemesini ve sistematik düşünmesini engeller. Bireyin olumsuz ve karamsar düşüncelerden yoksun olması ise, kendisi ve çevresindeki meslekler hakkında daha fazla bilgi

edinmesine ve bu bilgileri en etkili bir şekilde eşleştirip sentezleyebilmesine yol açar (Saunders, Peterson, Sampson ve Reardon, 2000). Ellis ve MacLaren (1998) akılcı inançlar, sağlıklı sonuç veren, sosyal gerçeklerle uyumlu ve gerçekçi arzu, istek ve tercihlerden oluşurlar. Akılcı olmayan inançlar ise, dogmatik, sağlıksız, yanlı, sonuca ulaşmada güçlüklerle sebep olan ve genellikle de taleplerden, zorunluluklardan ve gerekliliklerden oluşurlar.

Yukarıda da belirtildiği gibi yurt dışında meslek seçimine ilişkin fonksiyonel ya da akılcı olmayan inançların kariyer karar verme güçlükleriyle ilişkisini inceleyen bir tek araştırma (Kleiman ve ark., 2004) yapılmıştır. Ülkemizde ise akılcı olmayan inançların meslek seçimiyle ilişkisini inceleyen araştırmaların sayılabilecek kadar az olduğu görülmektedir. Doğan (2005) lise öğrencilerinin üniversite sınavına ve eğitimine ilişkin yanlış inançlarını değerlendiren bir ölçme aracı geliştirmiştir. Hamamcı ve Çoban (2007) da mesleki olgunluk ve kariyer kararsızlığının akılcı olmayan inançlarla ilişkisini incelemişlerdir.

Yılmaz-Erdem ise (2006) lise öğrencileri için meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar ölçeğini geliştirmiştir. Görüldüğü üzere, ülkemizdeki meslek seçiminde olumsuzluklara yol açan kariyer karar verme güçlüklerinin ilişkili olduğu değişkenleri inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle ülkemizde lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin kariyer seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarla ilişkilerini inceleyen bir araştırmanın yapılması önemli görülmüş ve bu araştırmanın problemi oluşturmuştur. Bu araştırmanın birinci amacı, ortaöğretim 9. Sınıf öğrencilerinin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarının kariyer karar verme güçlüklerini yordayıp yordamadığını incelemektir. İkinci amacı, kariyer karar verme güçlüklerini cinsiyete, algılanan akademik başarı düzeyine ve meslek seçimi kararını verme ve vermeme durumlarına göre karşılaştırmaktır. Bu araştırmanın sonuçlarının lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarının ve bunlar arasındaki ilişki örüntülerinin belirlenmesine, kariyer karar verme güçlüklerinin yapısını anlamamızı sağlayarak ilgili literatüre kuramsal katkılar getireceği beklenmektedir. Bunun yanı sıra bu araştırmanın kariyer karar verme güçlüklerinde cinsiyetin, algılanan akademik başarının ve kariyer kararını verip vermemenin etkilerini anlamamızı sağlayacağı, bu konularla ilgili literatüre ve gelecek araştırmalara yönelik kuramsal bilgiler sunacağı beklenmektedir. Ayrıca, bu araştırmanın sonuçlarının, psikolojik danışmanların, kariyer karar verme güçlükleriyle başa çıkma sorunu olan danışanlarına bireysel mesleki psikolojik

danışma yardımı yaparken, danışanlarının meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarını dikkate alıp almamalarına yönelik kuramsal kuramsal bilgiler sunması beklenmektedir. Benzer şekilde psikolojik danışmanların, kariyer karar verme güçlükleriyle başa çıkmayı amaçlayan mesleki grup rehberliği ve grupla psikolojik danışma gibi yardım yöntemlerini planlarken ve programlarken meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların dikkate alınması ya da alınmamasına ilişkin bilgiler sağlayacağı beklenmektedir.

Yöntem

Araştırma Grubu

Bu araştırmaya 196 öğrenci (120 kız ve 76 erkek) ortaöğretim dokuzuncu sınıf öğrencisi katılmıştır. Ancak veriler değerlendirilirken, ölçme araçlarının hatalı cevaplandırılması nedeniyle 8 öğrenci (1 kız ve 7 erkek) analiz sürecine alınmamıştır. Dolayısıyla araştırma grubu 119 kız (% 52,3) ve 69 erkek (% 47,7) olmak üzere toplam 188 öğrenciden oluşmaktadır. Bu öğrenciler, Ankara il merkezindeki 3 resmi ortaöğretim okulunun dokuzuncu sınıflarında öğrenim görmekteydiler. Bu öğrencilerin yaşları 15-17 arasında değişmektedir.

Veri Toplama Araçları

Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği (KKVGÖ)

KKVGÖ'nin orijinali Gati ve Saka (2001b) tarafından lise öğrencileri için geliştirilmiştir. Bacanlı (2008) tarafından ise Türk lise öğrencilerine uyarlanmıştır. KKVGÖ'nin kuramsal temeli Gati ve arkadaşlarının (1996) geliştirdikleri kariyer karar verme taksonomisine dayandırılmıştır. Ölçeğin orijinali 2'si kontrol olmak üzere 34 maddeli 7'li derecelmeli Likert tipi bir ölçektir. Türkçe'ye uyarlanan KKVGÖ'de yine 2'si kontrol olmak üzere 34 maddeli 5'li derecelmeli Likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınan puan arttıkça kariyer karar verme güçlük düzeyi de artmaktadır.

Bacanlı (2008), ölçeğin yapı geçerliğini orijinalindeki gibi verilere ADDTREE analizi uygulayarak belirlemiştir. Bu analiz, ortaöğretim 9,10 ve 12. sınıflardaki ergen öğrencilerden oluşan n=2500 kişilik bir örneklem üzerinde yapılmıştır. Analiz sonuçları orijinal ölçekte (Gati ve Saka, 2001a) olduğu gibi KKVGÖ'nün Hazırlık Eksikliği, Bilgi Eksikliği ve Tutarsız Bilgi olmak üzere 3 ana kategoriye ve bu ana kategorilerin de kendi içinde 10 alt kategoriye ayrıldığını göstermiştir.

Türkçe KKVGÖ'nün güvenilirliği için iç tutarlılığı Cronbach alfa katsayısı ile hesaplanmıştır. KKVGÖ'nün iç tutarlılık katsayıları; hazırlık eksikliği kategorisi

.45, bilgi eksikliği kategorisi .90, tutarsız bilgi kategorisi .82 ve ölçeğin tümü için .82 olarak bulunmuştur. Gati ve Saka (2001b), orijinal ölçeğin güvenilirliği için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarını hesaplamıştır. Hazırlık eksikliği kategorisi .60; bilgi eksikliği kategorisi .93; Tutarsız bilgi kategorisinde .83 ve ölçeğin toplamı için ise .92 olarak bulunmuştur. Bacanlı (2008) ise KKVGÖ'nün güvenilirliği için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısını hazırlık eksikliği kategorisi .45, bilgi eksikliği kategorisi .90, tutarsız bilgi kategorisi .82 ölçeğin tamamı için ise .82 olarak hesaplamıştır. Doğan (2010) tarafından, ölçeğin 3 hafta arayla güvenilirliği için hesaplanan kararlılık katsayısı hazırlık eksikliği kategorisi için $r=.69$; bilgi eksikliği kategorisi $r=.83$ ve tutarsız bilgi kategorisi $r=.80$ ve ölçeğin tümü için $r=.82$ bulunmuştur.

Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği (MSAOİÖ)

MSAOİÖ Türkiye'de yaşayan lise öğrencileri için Yılmaz Erdem (2006) tarafından geliştirilmiştir. MSAOIÖ özgün toplam 33 maddeli ve 5li derecelmeli Likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınan puan arttıkça meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların düzeyi artmaktadır.

MSAOİÖ'nün yapı geçerliğini belirlemek için veriler üzerinde betimleyici ve doğrulayıcı faktör analizleri uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinde beş faktörlü bir yapı sınanmış ve tekrarlanan analizler sonrasında sınanan modelin oldukça iyi uyum indekslerine sahip olduğu görülmüştür. Analizlerden elde edilen bulgulara dayanılarak, MSAOIÖ, 33 maddeden oluşan beş faktörlü bir ölçek biçiminde düzenlenmiştir. Buna göre, birinci faktör (mükemmeliyetçilik) dokuz, ikinci faktör (dışsal kontrol) sekiz, üçüncü faktör (yanlış çıkarımlar) beş, dördüncü faktör (genellemeler) sekiz ve beşinci faktör (özsayı) ise üç maddeden oluşmaktadır. MSAOIÖ'nün birleşen geçerliğini bulmak için Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği-Ergen Formu'ndan (AOİÖ-E) yararlanılmıştır. MSAOIÖ'nün ayırıcı geçerliği için Nowicki-Strickland Denetim Odağı Ölçeği (NSDOÖ) ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) ile arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır. Sonuçlara göre, MSAOIÖ ile NSDOÖ arasındaki korelasyon .28 ($p<.01$), RBSÖ ile .12 ($p<.05$) ve AOİÖ ile ise .36 ($p<.01$) dir. MSAOIÖ'nün tamamı için test tekrar test güvenilirlik katsayısı .78 ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise .79 olarak bulunmuştur.

Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Araştırmacılar tarafından geliştirilen KBF, öğrencilerin cinsiyet, yaş ve sınıf düzeylerini, öğrencim gördükleri bölüm, meslek seçimi kararını verip vermediklerine ilişkin bilgileri içermektedir.

İşlem

KKVGÖ, MSAOIÖ ve Kişisel Bilgi Formu'ndan oluşan ölçme araçları setiokul psikolojik danışmanları tarafından veri toplama günü sınıfında bulunan ve araştırmaya katılmaya gönüllü öğrencilere uygulanmıştır. Uygulama öncesinde KKVg ve MSAOIÖ'nün yönergeleri uygulayıcılar tarafından okunmuş ve araştırmanın amacı hakkında kısa bilgi verilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma grubundaki öğrencilerin MSAOIÖ'nin Mükemmeliyetçilik (M), Dışsal Kontrol (DK), Yanlış Çıkarımlar (YÇ), Genellemeler (G) ve Özsaygı (Ö) altölçekleri (yordayıcıların) puanlarının KKVgÖ'nin (yordanan değişken) toplam puanlarını yordayıp yordamadıklarını belirlemek için önce bu değişkenler arası korelasyonlar, Pearson korelasyon tekniği ile belirlenmiştir. Sonra da verilere çoklu doğrusal regresyon tekniği uygulanmıştır (Pedhazur, 1997). KKVgÖ'nin toplam puanlarının cinsiyete, algılanan akademik başarı düzeyine ve meslek seçimi kararını verme ve vermeme durumlarına göre karşılaştırılmasında t testi kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde önce meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların kariyer karar verme güçlüklerini yordayıp yordamadığına ilişkin bulgular sunulmuştur. Sonra da kariyer karar verme güçlüklerinin cinsiyete, algılanan akademik başarı düzeyine, meslek seçimi kararını verme ve vermeme durumlarına göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular sunulmuştur.

Araştırma grubundaki ortaöğretim öğrencilerinin MSAOI'nin M, DK, YÇ, G ve Ö altölçeklerine ve KKVgÖ'nin toplamına ilişkin aritmetik ortalamalar, standart sapmalar ve öğrenci sayısı Tablo 1'de sunulmuştur

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırma grubundaki öğrencilerin KKVgÖ toplam puanına ilişkin \bar{X} =78.25, Ss= 18.48, MSAOIÖ'nin alt ölçeklerinden mükemmeliyetçiliğin \bar{X} =15.22, Ss=4.34, dışsal kontrolün \bar{X} =31.85, Ss=4.82, yanlış çıkarımların \bar{X} =20.31, Ss=4.11, genellemeler \bar{X} =24.19, Ss=4.36 ve özsaygının \bar{X} =11.74, Ss=2.55'tir.

Araştırma grubundaki öğrencilerin MSAOIÖ'nin mükemmeliyetçilik, dışsal kontrol, yanlış çıkarımlar, genellemeler ve özsaygı alt ölçeklerine (yordayıcı değişkenlere) ilişkin puanlar ve KKVgÖ (yordanan değişken) toplam puanına uygulanan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda regresyon modeli ortaya çıkmıştır. Bu modelin çoklu korelasyon ve çoklu belirtme katsayılarına ilişkin bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2 incelendiğinde regresyona giren MSAOI'nin mükemmeliyetçilik, dışsal kontrol, yanlış çıkarımlar ve özsaygı (yordayıcı) değişkenleri birlikte KKVgÖ toplam puanını (yordanan değişkeni) anlamlı olarak yordamıştır (Çoklu R=.57; R²= .30; F=15.393; p<.001). Bu MSAOIÖ alt ölçekleri puanlarının birlikte KKVgÖ'nün puanlarına ilişkin toplam varyansın %30'unu açıkladığını göstermektedir. Dışsal kontrol (b= -3.09, t=-3.518, p<.001) KKVgÖ'nin en güçlü yordayıcısıdır. MSAOIÖ'nün mükemmeliyetçilik (β =-1.05, t=-1.587, p>.05), yanlış çıkarımlar (β =-.086, t=-.094, p>.05), genellemeler (β =-.125, t=-1.311, p>.05) ve özsaygı (β =-.149, t=-1.791, p>.05) alt ölçekleri tek başlarına KKVgÖ toplam puanlarını anlamlı olarak yordayamamışlardır.

Araştırma grubundaki ortaöğretim öğrencilerinin KKVgÖ toplam puanlarının cinsiyete, meslek seçimi kararını verme ve vermeme durumlarına ve algılanan başarı düzeyine göre n değerleri, ortalamaları, standart silgili betimsel istatistikler ile adları geçen

Tablo 1. MSAOIÖ'nin Alt Ölçeklerine ve KKVgÖ'nin Toplam Puanına İlişkin Betimsel İstatistikler ve Korelasyonlar

n		1	2	3	4	5	6
1. KKVgÖ	188	1.000	.01	-.49***	-.39***	-.43***	-.43***
2. MSAOI – M	188		1.000	-.28***	-.22	-.01	-.14*
3. MSAOI – DK	188			1.000	.50***	-.54***	.60***
4. MSAOI – YÇ	188				1.000	.69***	-.42***
5. MSAOI – G	188					1.000	.55***
6. MSAOI – Ö	188						1.000
\bar{X}		78.25	15.22	31.85	20.31	24.19	11.74
SS		18.48	4.34	4.82	4.11	4.36	2.55

Not:KKVGÖ=Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği, MSAOI – M= Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar-Mükemmeliyetçilik, MSAOI – DK= Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar-Dışsal Kontrol, MSAOI – YÇ= Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar-Yanlış Çıkarımlar, MSAOI – G= Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar-Genelleme, MSAOI – Ö= Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar-Özsaygı

* p<.05, *** p<.001

Tablo 2. KKVGO Toplam Puanlarının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları ve Regresyon Eşitliği

Yordayıcı Değişkenler	B	Standart Hata	b	t	p
Standart	155.981	10.128		15.401	.000
Mükemmeliyetçilik	- .445	.280	- 1.05	- 1.587	.11
Dışsal Kontrol	- 1.183	.336	-3.09	- 3.518	.001
Yanlış Çıkarımlar	- .385	.395	- .086	- .974	.331
Genellemeler	- .529	.404	- .125	-1.311	.191
Öz saygı	- 1.076	.601	- .149	-1.791	.075

Not: R=.57; R²=.30; F=15.393; p<.001

değişkenlere göre KKVGO toplam puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin t ve p değerleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo3 incelendiğinde araştırma grubundaki erkek öğrencilerin KKVGO toplam puanlarına ilişkin ortalamaları \bar{X} =83.06, Ss=15.94 kız öğrencilerin ortalamasından \bar{X} = 75.39, Ss=19.27 yüksektir. Bu iki ortalama arasındaki farka ilişkin t=2.797 olup bu değer .01 düzeyinde erkek öğrenciler lehine anlamlıdır.

Tablo 3'de görüldüğü gibi araştırma grubundaki meslek seçimi kararını vermeyen öğrencilerinin KKVGO toplam puanlarına ilişkin ortalamaları \bar{X} = 88,78, Ss=14,29, meslek seçimi kararını verenlerin ortalamalarından \bar{X} =75.24, Ss=18.59 yüksektir. Bu iki ortalama arasındaki farka ilişkin t=4.313 olup bu değer .001 düzeyinde meslek seçimi kararını vermeyenler lehine anlamlıdır. Yine Tablo 3'te görüldüğü üzere araştırma grubundaki akademik başarı düzeylerini kötü algılayan öğrencilerin KKVGO toplam puanlarına ilişkin ortalamaları \bar{X} =86.80, Ss=19.18, akademik başarı düzeylerini iyi algılayanların ortalamalarından \bar{X} =74.65, Ss=17.14yüksektir. Bu iki ortalama arasındaki farka ilişkin t=4.252 olup, bu değer .001düzeyinde akademik başarı düzeyini kötü algılayanlar lehine anlamlıdır.

Tartışma

Bu araştırma kariyer karar verme güçlükleri ve kariyer seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişkilerin örüntüsünü incelemeye odaklanmıştır. Bu örüntüyü anlamak için verilere uygulanan regresyon analizi sonuçları, bu araştırmaya katılan ortaöğretim dokuzuncu sınıf öğrencilerinin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançları (mükemmeliyetçilik, dışsal kontrol, yanlış çıkarımlar, genellemeler ve özsaygı) kariyer karar verme güçlüklerine ilişkin toplam varyansın % 30'unu açıklamıştır. Meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların dışsal kontrol boyutu ise tek başına mesleki karar verme güçlüklerinin en anlamlı yordayıcısı olarak bulunmuştur.

Bu bulgu, Corbishley ve Yost'a (1989) göre, bireyin meslek seçimine ilişkin amaçlarını gerçekleştirebilmesi için gerekli görevleri başarmasını zorlaştıran hatta imkansızlaştıran duygu ve davranışlara yol açan akılcı olmayan inançlarının ideal bir kariyer kararı verebilmeyi engelleyen kariyer karar verme güçlükleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgu öncelikle bu araştırmanın kuramsal temelini oluşturulmasında yararlanan Kleiman ve arkadaşlarının geliştirdiği (2004) Kariyer Düşünceleri Envanteri (KDE, Sampson Peterson, Lenz, Reardon ve Saunders, 1996) ile KKVGO (Gati, Krausz ve Osipow, 1996) arasındaki ilişkilerin incelemeyi amaçladıkları

Tablo 3. araştırma Grubundaki Ortaöğretim Öğrencilerinin KKVGO Toplam Puanlarının Bağımsız Değişkenlere Göre n Sayıları, Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t değerleri

	n	\bar{X}	SS	t	p
Cinsiyet					
Kız	119	75.39	19.27	2.797	.01
Erkek	69	83.06	15.94		
Karar Verme Durumu					
Karar Verdim	144	75.24	18.59	4.313	.001
Karar Vermedim	41	88.78	14.29		
Algılanan Akademik Başarı Düzeyi					
İyi	130	75.65	17.14	4.252	.001
Kötü	57	86.80	19.18		

araştırmaların sonuçlarını desteklemektedir. Çünkü Kleiman ve diğ. (2004) da kariyer seçimine ilişkin fonksiyonel/akılcı/mantıklı olmayan düşünceleri ölçen KDE toplam puanları ile kariyer karar verme sürecine hazırlık ve karar verme sürecinde karşılaşılan güçlükleri ölçen KKVGÖ toplam puanları arasında oldukça yüksek ($r = .82$) korelasyon katsayısı bulunmuşlardır. Kleiman ve arkadaşları (2004) bu bulgularını kariyer karar verme güçlükleri ve kariyer seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarla ilgili kuramsal görüşleri desteklediği şeklinde yorumlamaktadırlar. Bu araştırmanın ortaöğretim öğrencilerinin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarının kariyer karar verme güçlüklerine ilişkin toplam varyansın % 30'unu yordamasına ilişkin bu bulgusunun da kariyer karar verme güçlüklerine ve kariyer seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarla ilgili kuramsal görüşleri desteklediği söylenebilir. Daha açık bir anlatımla bu sunulan araştırmanın bu bulgusu kariyer karar verme güçlüklerinin (Gati ve ark. 1996; Gati ve Saka, 2001a) ve kariyer seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların (Kleiman ve ark., 2004; Sampson ve ark., 1996, 1998; Nevo, 1987; Corbishley ve Yost, 1989) kariyer seçimini zorlaştırdıklarına ve bunların birbirlerine eşlik ettiklerine ilişkin kuramsal görüşlere katkı sağladığı söylenebilir.

Bu çalışmada meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların beş boyutundan yalnız dış kontrol, kariyer karar verme güçlüklerini tek başına anlamlı olarak yordamıştır. Bu bulgu meslek seçimine ilişkin dışsal kontrolün yani meslek seçimini kendisi dışındaki güçlerin daha fazla etkilediğine ilişkin akılcı olmayan inançlara daha fazla sahip olan bireylerin kariyer karar vermeye hazırlık sürecinde daha çok karar verme güçlükleri ile karşılaştıkları şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgu Saunders, Peterson, Sampson ve Reardon (2000)'un meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar ile dış kontrol odağı arasında anlamlı pozitif ilişkiler buldukları araştırmanın sonuçlarına benzetilmektedir. Bu bulgu aynı zamanda dış kontrol odaklı bireylerin mesleki olgunluk düzeylerinin de daha düşük olduğunu bulan önceki araştırmaların sonuçlarını da desteklemektedir (Çakar, 2002; Çoban, 2005)

Bu araştırmanın sonuçları, erkek öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerinin kızlarından daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu bulgu Türk toplumunda erkeklerden üst düzey prestijli meslekleri seçme beklentilerinin ergenlerde olumsuz yansımalarının bir sonucu olduğunu düşündürmektedir (Yıldız, 2001). Bu bulgu Gati ve Saka'nın (2001) İsraili erkek öğrencilerin ve Gati ve arkadaşlarının (1996) Amerikalı erkek öğrencilerin karar verme güçlüklerinin kız öğrencilerinden daha yüksek olduğunu buldukları araştırmaların sonuçlarını desteklemektedir.

Bu çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin kariyer kararını verme ve vermemeye göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları, meslek kararını vermeyen öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerinin, meslek kararını veren öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, İsrail, Amerika, Çin ve Tayvanlı öğrenciler üzerinde yapılan araştırma sonuçlarını da desteklemektedir (Gati ve Saka, 2001; Gati, Krausz ve Osipow, 1996; Yien, 2006). Gati ve arkadaşlarına (1996) göre, kariyer kararsızlığı da bir karar verme güçlüğüdür ya da kariyer kararsızlığı karar verme güçlükleri ile ilişkilidir. Dolayısıyla bu araştırmanın sonuçları dolaylı olarak da olsa kariyer kararsızlığı ve kariyer karar verme güçlükleri arasındaki ilişkileri inceleyen önceki araştırmaların sonuçlarını da desteklemektedir.

Ayrıca bu çalışmada akademik başarısını kötü algılayan öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri, iyi algılayan öğrencilerinkinden anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Bu bulguya dayanarak, kariyer karar verme güçlükleri ile başa çıkmayı amaçlayan uygulamalı çalışmalarda okul psikolojik danışmanlarının danışanlarının akademik başarılarını dikkate almaları önerilebilir. Bu bulgu akademik başarının kariyer karar verme güçlükleriyle ilişkili olabileceğini ileri süren Gati ve ark. (1996) görüşlerini desteklemektedir. Dolayısıyla, Gati ve Saka'nın (2001a) da ileri sürdüğü gibi düşük akademik başarının kariyer karar verme güçlüklerine eşlik ettiğini göstermektedir. Bu çalışmada algılanan akademik başarı ve kariyer karar verme güçlükleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Akademik başarının kariyer karar verme güçlüklerindeki rolünü daha iyi anlayabilmek için gelecekte yapılacak kuramsal araştırmalarda öğrencilerin ders notları ile kariyer karar verme güçlükleri ile kariyer karar verme güçlükleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi önerilmektedir. Ayrıca kariyer karar verme güçlükleri ile başa çıkmayı amaçlayan uygulamalı çalışmalarda okul psikolojik danışmanlarının öğrencilerin akademik başarılarını dikkate almaları önerilmektedir.

Bu araştırmanın sonuçları hem ilgili literatürdeki karar verme güçlükleri ve fonksiyonel olmayan inançlar arasındaki ilişkiyi inceleyen Kleiman ve arkadaşları (2004) tarafından yapılan araştırmanın sonucunu hem de karar verme güçlükleri ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarla ilgili kuramsal görüşleri desteklemiştir. Kısacası, bu araştırmanın sonuçları kariyer karar verme güçlüklerinin yapısını anlamaya ilişkin, ilgili literatüre kuramsal katkı getirmiştir. Ayrıca meslek rehberliği ve danışmanlığı alanında kariyer karar verme güçlükleri ile ilgili uygulamalı çalışmalara yönelik de bilgi sağlamıştır. Bunlara rağmen bu araştırma-

nın bazı sınırlılıkları vardır. Birincisi; bu araştırma, araştırmaya katılmaya gönüllü ortaöğretim dokuzuncu sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Oysa her sınıf düzeyindeki ortaöğretim öğrencileri de kariyer karar verme güçlükleriyle karşılaşabilirler. Bu nedenle, gelecekte yapılacak araştırmalarda tüm sınıf düzeylerindeki ortaöğretim öğrencilerini de içeren bir evrenden gelen örneklem üzerinde ya-

pılması önerilmektedir. İkincisi ise; kariyer karar verme güçlüklerinin yapısını daha iyi anlayabilmek için meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların yanısıra özellikle denetim odağı, benlik saygısı, mükemmelliyetçilik vb. kişilik özelliklerini de içeren değişkenlerden oluşan bir yapının kariyer karar verme güçlüklerini yordayıp yordamadığı incelenebilir.

Kaynaklar

- Bacanlı, F. (2008). Career decision-making difficulties of Turkish adolescents. Paper presented at Counseling International Perspective: Global Demands and Local Needs, Bahçeşehir University, İstanbul, Turkey, April 25-27.
- Chartrand, J.M., Rose, M.L., Elliot, T.R., C. Marmarosh, C ve Caldwell, C. (1993). Peeling back the onion: Personality, problem solving, and career decision making style correlates of career indecision. *Journal of Career Assessment*, 1, 66-82.
- Corbishley, M. A. ve Yost, E. B. (1989). Assessment and treatment of dysfunctional cognitions in career counseling. *Career Planning and Adult Development Journal*, 5, 20-26.
- Creed, P. A., ve Yin, W. O. (2006). Reliability and validity of a chinese version of the career decision-making difficulties Questionnaire. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 6, 47-63.
- Çakar, M. (2002). Lise III: sınıf öğrencilerinin denetim odağı ve mesleki olgunluk açısından incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 9(9), 113-131
- Çakır, M. A. (2003). *Bir mesleki grup rehberliği programının lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerine etkisi*.Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çoban, A. E. (2005). Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin yordayıcı bazı değişkenlere göre incelenmesi. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 6(10), 39-54
- Dipeolu, A., Reardon, R. C., Sampson, J. P., ve Burkhead, J. (2002). The relationship between dysfunctional career thoughts and adjustment to disability in college students with learning disabilities. *Journal of Career Assessment*, 10, 413-427
- Doğan, H. (2005). *Bilgi verici danışmanlık programının üniversiteye giriş sınavı ve üniversite eğitimine ilişkin yanlış inançlara etkisi*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans TeziSelçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Doğan, H. (2010). *Kariyer karar verme grup rehberliği programının 9.sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlük düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ellis, A.,ve Maclaren, C. (1998). *Rational emotive behavior therapy: A therapist's guide*, San Luis Obispo, CA: Impact Publishers.
- Gati, I. (1986). Making career decisions. A sequential elimination approach. *Journal of Counseling Psychology*, 33, 408-417.
- Gati, I., Krausz, M., ve Osipow, S. H. (1996). A taxonomy of difficulties in career decision-making. *Journal of Counseling Psychology*, 43, 510-526.
- Gati, I., ve Saka, N. (2001a). High school students' career related decision-making difficulties. *Journal of Counseling and Development*. 79, 331-340.
- Gati, I., ve Saka, N. (2001b). Internet-based versus paper-and-pencil assessment: Measuring career decision-making difficulties. *Journal of Career Assessment*, 9, 397-416.
- Gati, I., Gadassi, R., Saka, N., Hadadi, Y., Ansenberg, N., Friedmann, R.ve Asulin-Peretz, L. (2011). Emotional and personality-related aspects of career decision-making difficulties: facets of career indecisiveness. *Journal of Career Assessment*. 19(1), 3-20.
- Hamamcı, Z. ve Çoban, A. E. (2007). Mesleki olgunluk ve mesleki kararsızlığın akılcı olmayan inançlarla ilişkisi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 27, 31-40.
- Hijazi, Y., Tatar, M., ve Gati, I. (2004). Career decision-making difficulties among Israeli and Palestinian Arab high-school seniors. *Professional School Counseling*, 8, 64- 72.
- Kleiman, T., ve Gati, I., Peterson, G., Sampson, J., Reardon, R. ve Lenz, J. (2004). Dysfunctional thinking and difficulties in career decision making. *Journal of Career Assessment*, 12, 312-331.
- Krumboltz, J. D. (1994). The Career Beliefs Inventory. *Journal of Counseling and Development*, 72, 424-428.
- Mau, W. C. (2001). Assessing career decision-making difficulties: A cross-cultural study. *Journal of Career Assessment*, 9, 353-364.

- Mitchell, L. K. ve Krumboltz, J. D. (1990). Social learning approach to career decision making; Krumboltz's theory. In D. Brown, L. Brooks, & Associates (Eds.), *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice* (2nd ed., pp. 145-196). San Francisco: Jossey-Bass.
- Morgan, T., ve Ness, D. (2003). Career decision making difficulties of first year students. *The Canadian Journal of Career Development*, 2, 33-37.
- Mutlu, T. (2011). *Lise öğrencilerinde kariyer kararı verme güçlükleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nevo, O. (1987). Irrational expectations in career counseling and their confronting arguments. *Career Development Quarterly*, 35, 239-250.
- Osipow, S.H., Carney, C.G., ve Barak, A. (1976). A scale of educational-vocational undecidedness: A typological approach. *Journal of Vocational Behavior*, 9, 233-243
- Pedhazur, E.J. (1997). *Multiple regression in behavior research: Explanation and prediction*, (3rd ed.). Fort Worth, TX; Holt, Rinehart and Winston
- Peterson, G. W., Sampson, J. P., Jr., ve Reardon, R. C. (1991). *Career development and services: A cognitive approach*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Pitz, G. F., ve Harren, V. A. (1980). An analysis of career decision making from the point of view of information processing and decision theory. *Journal of Vocational Behavior*, 16, 320-346.
- Sampson, J. P., Jr., Peterson, G. W., Lenz, J. G., Reardon, R. C., ve Saunders, D. E. (1996). *Career Thoughts Inventory: Professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Sampson, J. P., Jr., Peterson, G. W., Lenz, J. G., Reardon, R. C., ve Saunders, D. E. (1998). The design and use of a measure of dysfunctional career thoughts among adults, college students, and high school students: The Career Thoughts Inventory. *Journal of Career Assessment*, 6, 115-134.
- Saunders, D. E., Peterson, G.; Sampson, J. P. ve Reardon, R. C. (2000). Relation of depression and dysfunctional career thinking to career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 56, 288-298.
- Taylor, K. M., ve Betz, N. E. (1983). Applications of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 22, 63-81.
- Tien, H. L. S. (2005). The validation of the career decision making difficulties scale in a Chinese culture. *Journal of Career Assessment*, 13, 114-127.
- Yıldız, Ş. (2001). *Kişilik ve mesleki seçimi arasındaki ilişki ve bir uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Yılmaz-Erdem, A. (2006). *Lise öğrencileri için Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği'nin geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Extended Summary

Relationships between Career Decision Making Difficulties and Irrational Beliefs about Career Choice

Feride BACANLI

It is observed many high school students face difficulties while making career decision. Results of the researchers studied in Turkey and foreign countries support these observations (Bacanlı, 2008; Çakır, 2003; Doğan, 2010; Gati and Saka 2001a; Gati and Saka 2001b; Hijazi, Tatar and Gati, 2004; Creed and Yin, 2006). Career decision making difficulties are the problems that should be coped before and during the career decision making process. Gati et al., (1996) developed the taxonomy of difficulties in career decision making, which stems from a decision-theory viewpoint (e.g., Gati, 1986; Pitz and Harren, 1980). Any deviation from the ideal decision maker model is regarded as a potential difficulty. Irrational beliefs may decrease the individual's self-esteem and perceived self-efficacy while increasing anxiety and perceived external locus of control. Therefore, irrational beliefs may decrease the individual's confidence in his or her ability to make decisions (Peterson, Sampson and Reardon, 1991). This study has two aims. First aim is to examine whether irrational beliefs relating to career choice predict career development or not. Second aim is to examine career decision making difficulties of high school students according to gender, age, perceived academic achievement, perceived social-economic levels and decided and undecided.

Method

The study group consisted of 188 (119 girls and 69 boys) high school students. Their ages ranged 15 years to 17 years. The all participants are voluntarily students. In this study Career Decision Making Difficulties Questionnaire for Turkish high school students (CDDQ-THS) was used to measure career decision making difficulties. The original of the CDDQ-THS was developed Gati and Saka (2001a) and it is adapted to Turkish high school students by Bacanlı (2008). Irrational Beliefs Relating to the Career Choice Scale was used to measure the irrational beliefs. It was developed by Yılmaz-Erdem

(2006) for Turkish high school students. In this study, simultaneous multiple regression analysis and t test are used to analyze data.

Results

The results of this study indicated that irrational beliefs (perfectionism, external conflict, faulty inference, generalization and self-esteem) relating to the career choices of the students predicted (accounted) for a significant proportion of the variance (30 %) of the career decision making difficulty scores. The external control is powerful predictors of the career decision making difficulties ($\beta=-3.09$, $t=-3.518$, $p<.001$). It is found that there are significant differences in career decision making difficulties of the students according to the gender ($t=.797$, $p<.01$), perceived academic achievement ($t=4.252$, $p<.001$), and decided and undecided situations for careers ($t=4.313$, $p<.001$).

Discussion

This study focused on deepening the understanding pattern of relationships between career decision making difficulties and the irrational beliefs related to the results of this study indicated that the irrational beliefs (perfectionism, external control, faulty inference, generalization and self-esteem) relating to the career choices of the students predicted for a significant proportion of the variance (% 30) of the career decision making difficulty scores. The external conflict is powerful predictors of the career decision making difficulties. These findings supported the results of former research. For example, Kleiman et al. (2004) founded that there are significantly relationships dysfunctional thinking and difficulties in career decision making. The results of this study indirectly supported former several researches. For example, Saunders, Peterson, Sampson and Reardon (2000) found that irrational career beliefs were significantly related with career indecision. There was a high and significantly correlation between career

beliefs and career indecision (Dipeolu, Reardon, Sampson and Burkhead, 2002; Osborn, 1998). Luzzo and Smith (1998) founded that there are negative significantly relationship between career maturity and irrational beliefs. Irrational Beliefs (perfectionism, external conflict, faulty inference, generalization and self-esteem) relating to the career choices of the students accounted for a significant proportion of the variance (30 %) of the career decision making difficulty scores. The external conflict is powerful predictors of the career decision making difficulties. It

is found that there are significant differences in career decision making difficulties of the students according to the gender, perceived academic achievement, and decided and undecided situation for career.

Basing on the results of this study for future research and practice, these suggestions can be suggested. In schools, counselors can find out students having a high level of irrational career beliefs and they can try to change irrational career beliefs of student through individual and group guidance activities. This study can be repeated in future researches.